

Instrucció 3/2009, relativa a la separació interior i peculiaritats del règim de vida de les persones transsexuals en els centres i unitats penitenciàries de Catalunya

I. Introducció

La transsexualitat no és un fenomen nou ni específic de la nostra cultura. De fet, és una realitat social cada cop més palesa en una societat en constant procés de canvi. És per aquest motiu que, des de les institucions públiques, s'ha de donar resposta a aquest fet per tal de poder garantir els drets fonamentals de les persones que es troben en aquesta situació, especialment el lliure desenvolupament de la seva personalitat i de la seva dignitat.

En aquest sentit, pel que fa a l'administració competent en matèria d'execució penal a Catalunya, és necessari tenir present que l'ordenament jurídic li imposa un seguit d'obligacions envers les persones que estan a la seva disposició, obligacions que s'han de complir de manera respectuosa amb els drets titularitat d'aquestes persones. Concretament, pel que ara interessa, en relació amb les persones transsexuals que han de romandre en centres i unitats penitenciàries, privades de llibertat per al compliment de les penes i mesures penals que els han estat imposades, l'administració penitenciària ha de garantir la separació interior de la població reclusa, per raó de sexe, tal i com preveu l'article 16 de la Llei orgànica 1/1979, de 26 de setembre, general penitenciària (LOGP); raó per la qual l'administració ha d'establir els criteris i actuacions necessàries per donar compliment a aquest mandat legal, i en definitiva per adaptar-se a aquesta realitat social i garantir així els drets que la Llei reconeix a les persones transsexuals privades de llibertat, nacionals o estrangeres, i sense que aquesta mesura pugui afectar al seu procés de reinserció social.

Per altra banda, amb la publicació de la Llei 3/2007, de 15 de març, reguladora de la rectificació registral de la menció relativa al sexe de les persones, es regula el dret de les persones transsexuals que tinguin la nacionalitat espanyola per demanar, si reuneixen els requisits previstos a la norma, el canvi de sexe al Registre civil sense necessitat que s'hagi efectuat l'operació quirúrgica de canvi de sexe. Es dóna prevalença, doncs, a la identitat sexual de gènere de la persona per sobre de la identitat sexual registralment determinada; però, tal i com s'ha dit abans, aquesta possibilitat de canvi registral de nom està adreçada a un col·lectiu molt concret i determinat: les persones transsexuals majors d'edat que tinguin la nacionalitat espanyola i així ho sol·licitin.

Es per tot això i, d'acord amb el marc normatiu vigent, que l'objectiu principal d'aquesta Instrucció és el de regular dues situacions concretes:

1. garantir a totes les persones internes transsexuals, tant nacionals com estrangeres, el seu dret a la separació interior i/o l'assignació a un centre o unitat penitenciària d'acord amb la seva identitat sexual de gènere, i
2. subsidiàriament, assegurar a les persones transsexuals de nacionalitat espanyola que romanen en els nostres centres i unitats penitenciàries, la possibilitat d'exercir el dret que els confereix la Llei 3/2007, de 15 de març, com és el canvi de sexe al Registre Civil sense necessitat que s'hagi efectuat l'operació quirúrgica de

reassignació sexual, mitjançant les actuacions d'informació i assistència que puguin dur a terme els professionals dels serveis penitenciaris.

En tot cas els professionals penitenciaris hauran de comptar, si fos possible, amb la col·laboració dels professionals de la medicina o de la psicologia clínica que hagin tingut intervenció en els procediments i tractaments a què, si és el cas, s'hagi pogut sotmetre la persona transsexual a l'exterior.

II. Actuacions de separació interior i sol·licitud de reconeixement d'identitat de gènere a efectes penitenciaris

1. Actuacions de separació interior

Les persones transsexuals la identitat oficial de sexe de les quals no concordi amb la seva identitat de gènere, poden sol·licitar a l'Administració penitenciària, quan ingressin a presó o, si ja hi són, en qualsevol moment, el reconeixement de la seva identitat sexual als efectes de separació interior, d'acord amb les previsions contingudes a la llei penitenciària. En aquests casos, cal facilitar a la persona sol·licitant la *Sol·licitud de reconeixement d'identitat de gènere*, continguda a l'annex d'aquesta Instrucció.

Mentre no es produeixi el reconeixement a efectes penitenciaris de la condició de persona transsexual, la direcció de l'establiment penitenciari ha de dur a terme les actuacions següents:

- a) assignar l'ubicació més adient per a la persona sol·licitant mentre no s'adopti una resolució definitiva sobre la seva petició.
- b) donar les indicacions oportunes a l'equip multidisciplinari corresponent per a que informi a la persona sol·licitant del contingut de la present Instrucció, així com del procediment, efectes i condicions provisionals de l'internament fins a la resolució de la sol·licitud de reconeixement d'identitat de gènere a efectes penitenciaris.

Mentre no es resolgui definitivament la sol·licitud formulada, s'aplicaran de forma provisional les peculiaritats del règim de vida per a persones transsexuals previstes al punt III de la present Instrucció.

En els supòsits que la persona no complimenti la sol·licitud esmentada i existeixi una evident contradicció entre la seva fisiologia sexual i/o identitat de gènere oficialment acreditada, la direcció de l'establiment, d'ofici, pot iniciar en base al procediment establert al punt 2 d'aquest apartat, les gestions necessàries per a l'assignació de la persona interna a un centre o unitat penitenciària concorde amb les seves característiques. Aquest procediment només pot suposar una nova assignació de centre o unitat penitenciària, i no una resolució de reconeixement de gènere a efectes penitenciaris en no existir la voluntarietat del subjecte.

Si, posteriorment, la persona interna sol·licita formalment el reconeixement de gènere a efectes penitenciaris, es resoldrà la seva petició sense necessitat de dur a terme tots els tràmits del procediment establert al punt següent.

Mentre no es resolgui la sol·licitud formulada per la persona interessada, la direcció de l'establiment pot procedir a la seva separació interior, d'acord amb la seva aparença externa i fisiologia sexual, i se li han d'aplicar les peculiaritats del règim de vida per a persones transsexuals previstes al punt III de la present Instrucció durant el seu internament.

2. Sol·licitud de reconeixement d'identitat de gènere. Procediment.

- a) Un cop formulada la sol·licitud de reconeixement de gènere per la persona interessada, la direcció de l'establiment ha d'ordenar la incoació de l'expedient corresponent. Juntament amb la sol·licitud esmentada, es podrà acompanyar tota aquella documentació o informació i prova que es consideri adient, inclús una còpia de la sol·licitud de canvi registral de nom i sexe, dins del termini de 20 dies hàbils següents a la incoació de l'expedient.
- b) Transcorregut aquest termini, els professionals penitenciaris corresponents han d'emetre els informes mèdics i psicosocials oportuns, en relació amb la trajectòria vital i sociofamiliar de la persona interessada, així com la seva situació psicològica, mèdica i morfofisiològica. Aquests informes s'han d'emetre en el termini màxim d'un mes, ampliable únicament per un altre més, mitjançant acord exprés i motivat de la direcció de l'establiment. Aquests informes han de fer referència a:
 - quant a la informació mèdica, a la situació fisiològica i morfològica de la persona, així com a la informació sobre els processos de transsexualització seguits, i situació actual, així com qualsevol altra informació de caràcter mèdicosanitari que sigui d'interès, a què els professionals esmentats puguin tenir accés;
 - en relació amb la informació psicològica, a l'existència de dissonància entre el gènere fisiològic inscrit d'origen i el psicològicament sentit per la persona sol·licitant, per un període mínim de 12 mesos, així com l'estabilitat i persistència d'aquesta dissonància, i també a la manca de trastorns de personalitat que poguessin influir en l'existència d'aquella de forma determinant, i una avaluació global de la presència de disforia de gènere;
 - quant a la informació de caràcter social, a la trajectòria social i familiar de la persona sol·licitant, amb especial atenció a l'acceptació i recolzament del seu entorn pel que fa a la situació de persona transsexual, així com tots aquells aspectes de caràcter social que hi puguin tenir rellevància.
- c) Un cop emesos els informes esmentats, l'equip multidisciplinari corresponent al mòdul on romanguí ingressada la persona sol·licitant ha d'informar raonadament a la Junta de Tractament per tal que aquesta prengui un acord concorde amb la sol·licitud de reconeixement d'identitat de gènere plantejada, així com la proposta de trasllat, si escau, al centre o unitat penitenciària que correspongui.
- d) A la vista de l'acord pres per aquest òrgan col·legiat, s'ha d'elevat al centre directiu, en concret a la Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i

Sanitat, l'acord sobre el reconeixement d'identitat de gènere i trasllat, si correspon, per tal que es dicti la resolució que resulti pertinent, en un termini no superior a quinze dies des de la seva recepció. La tramesa al centre directiu s'ha de dur a terme de conformitat amb les previsions contingudes a l'article 32 del Decret 329/2006, de 5 de setembre, pel qual s'aprova el Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya.

- e) La resolució que es dicti, estimatòria o denegatòria, que ha d'estar degudament motivada, s'ha de notificar a la persona interessada de manera individualitzada, i ha de contenir, d'una banda, el pronunciament relatiu al reconeixement sol·licitat, a efectes penitenciaris, i d'una altra, la pertinència de trasllat de centre o unitat penitenciària, si és el cas. A més a més, s'ha de contenir la indicació relativa al recurs d'alçada que contra la mateixa es pot interposar, així com l'òrgan i el termini per fer-ho.

Un cop transcorregut el termini per recórrer, la resolució de reconeixement d'identitat de gènere esdevindrà ferma i produirà tots els efectes a nivell penitenciari, tret per modificació legal posterior del gènere registral.

Per al cas que la persona sol·licitant estigui en situació preventiva i la resolució estimatòria de la sol·licitud impliqui un canvi de centre i/o localitat, aquesta s'ha de posar en coneixement de l'autoritat judicial de la qual depengui.

En qualsevol cas, tant si es resol o no acordar un canvi de centre o unitat de destinació, el reconeixement d'identitat de gènere, a efectes penitenciaris, implica per part de la direcció de l'establiment l'adopció de les mesures i prevencions necessàries per garantir la ubicació i la integració de la persona transsexual adequada a la seva identitat de gènere en l'establiment penitenciari.

Per al cas que la resolució de la sol·licitud sigui denegatòria, s'ha de procedir a destinar i/o ubicar la persona interessada en el centre i/o mòdul residencial que correspongui, d'acord amb la seva aparença morfofisiològica.

III. Peculiaritats del règim de vida de les persones transsexuals ingressades en centres i unitats d'execució penal

La direcció de l'establiment on romanguin ingressades les persones transsexuals ha de vetllar perquè:

- a) es respecti la seva dignitat personal així com la identitat de gènere reconeguda, a efectes penitenciaris, i l'internament en les unitats i/o mòduls que corresponguin;
- b) siguin ubicades en cel·les individuals o, en el seu cas, compartides amb d'altres persones transsexuals. En cas que això no sigui possible, la persona transsexual i una altra que no ho sigui podran decidir, de mutu acord, compartir una cel·la, sempre i quan aquesta decisió sigui validada per l'equip multidisciplinari corresponent;

- c) s'estableixin torns horaris en la utilització de l'espai de dutxes, als efectes de garantir el dret a la intimitat personal de les persones transsexuals;
- d) es practiquin els escorcolls preferentment per mitjans electrònics i, en tot cas, amb respecte a la identitat de gènere legalment i/o penitenciàriament reconeguda;
- e) puguin accedir a les instal·lacions penitenciàries d'ús col·lectiu, compatibilitzant aquest ús amb la protecció al dret a la seva intimitat i de la resta de persones que les utilitzin;
- f) es doni el tracte corresponent a la seva identitat de gènere, amb la utilització del nom propi que correspongui. No obstant això, en les actuacions de caràcter oficial, incloses les documentals, s'haurà d'emprar nom i sexe oficialment acreditat, tret que hi hagi un canvi registral d'identitat sexual.
- g) es dissenyi un pla individualitzat de tractament o model d'intervenció, en igualtat de condicions que qualsevol persona interna, amb especial atenció a la seva condició de persona transsexual amb actuacions terapèutiques específiques, si s'escauen.
- h) accedeixin al conjunt dels serveis i prestacions penitenciàries, a la formació professional i al treball penitenciari en les mateixes condicions que la resta de la població interna,
- i) la persona transsexual pugui continuar rebent el tractament mèdic i/o psicològic que rebia en llibertat; aquest tractament s'ha de dur a terme sempre en condicions equivalents a les dels ciutadans lliures, excepte quan circumstàncies justificades aconsellin la suspensió o modificació del tractament transsexualitzador; i s'haurà d'actuar d'igual manera en el cas d'aquelles persones que, durant la seva permanència en l'establiment penitenciari, sol·licitin l'aplicació de tractament farmacològic i psicològic oportú.

En qualsevol cas, les persones transsexuals ingressades en centres i unitats d'execució penal, gaudeixen dels drets i deures que la normativa vigent reconeix a totes les persones que compleixen penes i mesures penals privatives de llibertat i, en especial, els previstos als articles 3 i 4 de la LOGP.

IV. Demanda de rectificació registral de la menció registral de sexe

D'acord amb les previsions de la Llei 3/2007, de 15 de març, reguladora de la rectificació registral de la menció relativa al sexe de les persones, la persona de nacionalitat espanyola, major d'edat i amb capacitat suficient, pot sol·licitar la rectificació de la menció registral de sexe, rectificació que comporta el canvi de nom propi de la persona, a efectes que no resulti discordant amb el seu sexe registral.

Per tal de poder fer efectiva aquesta rectificació registral de la menció de sexe, és necessari que concorrin un seguit de condicions i requisits, previstos a la llei; alhora, s'hi

preveuen també els efectes que aquest canvi registral produeix així com les obligacions que es generen per a la persona titular d'aquest dret que reconeix el text legal.

Per als supòsits que ingressi o es trobi ingressada en centres i unitats d'execució penal de Catalunya alguna persona transsexual legitimada per exercir el dret que la llei esmentada li reconeix, aquesta administració penitenciària podrà dur a terme aquelles actuacions d'informació, assessorament i acompanyament que, si és el cas, es puguin plantejar per part de la persona transsexual com a titular del dret que la llei reconeix.

Correspon a la persona transsexual que obtingui la rectificació registral de la menció del sexe inscrit i, si és el cas, del seu nom propi, o qui aquesta designi, comunicar de forma clara i fefaent aquesta circumstància a la direcció de l'establiment penitenciari on es troba ingressada, o on hagi d'ingressar, si ho considera oportú. En aquest cas, l'òrgan competent de l'establiment haurà d'instar la revisió de la destinació assignada a la persona transsexual, si és el cas, i/o la ubicació i separació interior que tingui assignada, per tal de donar compliment als efectes derivats de la nova condició jurídica de la persona interessada.

V. Notificació del canvi registral de sexe. Efectes

A partir del moment en què la direcció de l'establiment penitenciari tingui coneixement fefaent del canvi de sexe i nom registralment efectuat, el/la directora/a procedirà a demanar, si no s'hagués dut a terme amb anterioritat, el trasllat immediat de la persona afectada al centre o unitat penitenciària concordant a la nova situació legal identitat de gènere.

El canvi de sexe i nom registral no modificarà la titularitat dels drets i obligacions que la persona tenia amb anterioritat al canvi registral.

D'altra banda, el canvi registral del nom i de sexe de la persona transsexual interna comportarà que s'hagi d'adequar la documentació penitenciària, així com els arxius i les bases informàtiques corresponents, a la nova situació legal, i s'haurà de conservar en el seu expedient personal la informació anterior com a àlies. I això sens perjudici que, de conformitat amb la normativa vigent, la persona transsexual vingui obligada a sol·licitar la modificació i, si escau, l'emissió d'aquella documentació acreditativa de la personalitat que correspongui.

Disposició derogatòria

Queden derogades totes les circulars, instruccions i ordres de servei que contradiguin o s'oposin a les disposicions contingudes en la present Instrucció.

Disposició final

Aquesta Instrucció entra en vigor des del moment de la seva signatura. S'ha de llegir en la primera reunió del Consell de Direcció que tingui lloc després de rebre-la en el centre

penitenciari, perquè se'n tingui constància i se'n prengui coneixement i se n'ha de donar la difusió en els termes establerts a l'article 13.2.d) 2) del Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya, aprovat pel Decret 329/2006, de 5 de setembre.

En rebre-la, s'ha de notificar la recepció a la Direcció General de Recursos i Règim Penitenciari.

En cas de dubte o necessitat d'interpretació d'aquesta Instrucció, s'ha d'adreçar la consulta a la Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat d'aquesta Direcció General.

Barcelona, 9 d'octubre de 2009

La directora general de Recursos
i Règim Penitenciari

María Jesús Martínez Enciso

Annex

Sol·licitud de reconeixement d'identitat de gènere, a efectes de la Instrucció núm. 3/2009 relativa a la separació interior i peculiaritats del règim de vida de les persones transsexuals en els centres i unitats penitenciàries de Catalunya

En/Na _____, amb NIF/NIE _____, amb sexe legalment reconegut com a Home Dona _____, intern/a del centre penitenciari _____, essent coneixedor/a de la Instrucció núm. 3/2009 relativa a la separació interior i peculiaritats del règim de vida de les persones transsexuals en els centres i unitats penitenciàries de Catalunya,

DECLARA

La seva condició de persona transsexual.

Així, **SOL-LICITA**

1.- El reconeixement, a efectes penitenciaris, de la seva identitat de gènere com a

Home Dona

2.- El trasllat de centre o unitat penitenciària

Si No

Signat:

A _____, l'/el _____ d'/de _____ de

Documents i informes que s'adjunten, si s'escau:

- a.
- b.
- c.
- d.
- e.